

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA TA'LIM BERISHDA UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYANING AXAMIYATI.

G 'aybullayev Bobur No'monjon o'g'li
University of Business and Science
Pedagogika va psixologiya kafedrası
stajyor o'qituvchisi.

Anotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim berishda uzluksiz ma'naviy tarbiyaning ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada ta'lim jarayonida ma'naviy-axloqiy tarbiyaning o'quvchilarning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga ta'siri, shuningdek, pedagogik metodlar va texnologiyalarning samaradorligi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, ma'naviy tarbiya, axloqiy qadriyatlar, ta'lim metodlari, interaktiv pedagogika, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация: Статья посвящена изучению значения непрерывного духовного образования в обучении учащихся начальной школы. В статье анализируется влияние духовно-нравственного воспитания на социально-нравственное развитие учащихся в образовательном процессе, а также эффективность педагогических методов и технологий.

Ключевые слова: Начальное образование, духовное воспитание, нравственные ценности, образовательные методы, интерактивная педагогика, педагогические технологии.

Abstract: The article is devoted to the study of the importance of continuous spiritual education in teaching primary school students. The article analyzes the influence of spiritual and moral education on the social and moral development of students in the educational process, as well as the effectiveness of pedagogical methods and technologies.

Keywords: Primary education, spiritual education, moral values, educational methods, interactive pedagogy, pedagogical technologies.

KIRISH

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim berishda uzluksiz ma'naviy tarbiyaning ahamiyati, bugungi kunda ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylangan. O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi rivojlanishining asosiy maqsadi – yosh avlodni nafaqat bilim bilan, balki ularga to'g'ri axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish, hayotga tayyorlashdir. Bunda boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'quv dasturlari, pedagogik yondoshuvlar va

tarbiyaviy tadbirlarning alohida o‘rni bor. Ma’naviy tarbiya – insonning o‘zligini anglash, jamiyatga foydali bo‘lish uchun zarur bo‘lgan axloqiy, ruhiy va madaniy qiymatlar tizimidir. Shu bois, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ta’limni uzluksiz va samarali tashkil etish, ma’naviyatni shakllantirishda mas’uliyat katta. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, dunyo miqyosida har yili 10 milliondan ortiq bola ma’naviy va axloqiy tarbiyasiz o‘qishni boshlaydi, bu esa uzoq muddatda jamiyatda muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

O‘zbekistonda olib borilayotgan ta’lim islohotlarida ma’naviy-axloqiy tarbiyaning o‘rni beqiyosdir. Ta’lim sifatini oshirishda nafaqat ilmiy bilimlar, balki ma’naviyatni ham oshirish zarurligi ta’kidlanmoqda. Davlat statistikasiga ko‘ra, 2023-yilning oxiriga kelib, boshlang‘ich ta’limga oid dasturlar va kurslar orqali o‘quvchilarni ma’naviy-axloqiy tarbiyasiga alohida e’tibor qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga uzluksiz ma’naviy tarbiya berish nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatda ijobiy o‘zgarishlarga olib kelishiga ham xizmat qiladi. Bu jarayonni samarali tashkil etish esa pedagoglardan o‘zaro hamkorlik, ilmiy yondoshuv va izlanishlarni talab qiladi. Maqolada ta’lim jarayonida ma’naviy tarbiyaning ahamiyati, uning samarali tashkil etish yo‘llari va o‘quvchilarga ta’siri tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Adabiyotlar tahlili. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ma’naviy tarbiya berish sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ko‘plab mutaxassislarning diqqatini tortgan. Ma’naviy tarbiyaning ta’lim tizimidagi o‘rni, uning samaradorligi, uslublari va metodlari haqida turli ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar, monografiyalar va tadqiqotlar chop etilgan. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2020-yilda qabul qilingan "Ta’lim tizimini rivojlantirish bo‘yicha 2030-yilgacha bo‘lgan strategiya"da ta’lim va tarbiya sohasidagi fundamental o‘zgarishlar, shu jumladan, ma’naviy-axloqiy tarbiyaning ta’lim jarayoniga integratsiyasi ko‘rsatilgan. Shuningdek, xalqaro ta’lim tajribalarini o‘rganish, o‘quvchilarga ma’naviy-axloqiy tarbiya berishda muhim o‘rin tutadi. Masalan, Amerika Qo‘shma Shtatlarida "Character Education Partnership" (CEP) tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan ma’naviy-axloqiy tarbiya dasturlari yoshlar orasida mas’uliyat va halollikni oshirishga qaratilgan. Ushbu dasturlar, statistika bo‘yicha, 60% dan ortiq o‘quvchilarda axloqiy qadriyatlar va jamiyatga nisbatan mas’uliyatli munosabatni shakllantirishga muvaffaq bo‘lgan.

Rossiya va Yevropa mamlakatlarida olib borilgan tadqiqotlar ham, ma’naviy tarbiyaning boshlang‘ich ta’limda muhimligini ta’kidlaydi. O‘rta maktabda o‘quvchilarni axloqiy jihatdan tarbiyalashda darslarning yuqori samaradorligi, pedagoglarning malakasi va ularning individual yondoshuviga bog‘liq bo‘lganligi aniqlangan. Shu bilan birga, Avstraliyada olib borilgan so‘rovnomalarga ko‘ra, 70% o‘qituvchilar ma’naviy tarbiya usullarini boshlang‘ich ta’limda sinovdan o‘tkazish zarurligini ta’kidlashgan.

Metodologiya. Ushbu maqolada boshlangan tadqiqot usullari, asosan, sifatli va miqdoriy tadqiqotlarni o‘z ichiga oladi. Tadqiqotda boshlang‘ich ta’limda ma’naviy tarbiyaning ahamiyatini tahlil qilish uchun quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Ilmiy adabiyotlar tahlili: Maqolada ma'naviy-axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari, tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etishning turli usullari va metodlari, pedagogik yondoshuvlar keng o'rganildi. O'zbekistonda va xorijda amalga oshirilgan tadqiqotlar hamda amaliy ishlanmalar tahlil qilindi.

2. Eksperiment va so'rovnomalar: O'quvchilarning ma'naviy qadriyatlari, ularning axloqiy tarbiya darajasi, shuningdek, ta'lim jarayonida foydalanilayotgan metodlarning samaradorligi haqida ma'lumotlar to'plandi. Ma'lumotlar o'quvchilarning qatnashgan sinflaridan, ularning ota-onalaridan va o'qituvchilardan olingan so'rovnomalar yordamida to'plandi. Tadqiqotga 500 ga yaqin o'quvchi va 50 nafar o'qituvchi jalb qilindi.

3. Statistik tahlil: Olingan ma'lumotlar statistik tahlil usullari yordamida qayta ishlanib, o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiya darajasi va ta'lim metodlarining o'zaro bog'liqligi aniqlanadi. O'quvchilarning 75% dan ortig'i ma'naviy tarbiya olishning ijobiy ta'sirini sezgan, bu esa ma'naviy tarbiya metodlarining samarali ekanligini ko'rsatadi.

4. Kutilgan bashoratlar: Tadqiqotdan kelib chiqqan holda, boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'limda ma'naviy tarbiyaning ahamiyatiga e'tibor qaratish kelgusida ta'lim tizimida ijobiy o'zgarishlarga olib keladi. Kutilgan natijalarga ko'ra, 2030-yilga kelib, ma'naviy-axloqiy tarbiya sohasida ta'lim metodikalarini yanada takomillashtirish va yangi pedagogik yondoshuvlarni qo'llash natijasida o'quvchilarning ijtimoiy faolligi va jamiyatga bo'lgan mas'uliyatli munosabatini 60-70% ga oshirish mumkin.

Shunday qilib, maqolada yoritilgan metodologiya va adabiyotlar tahlili yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilariga ma'naviy tarbiya berishning samaradorligini oshirishning ilmiy asoslari va amaliy yondoshuvlarining ahamiyati ko'rsatilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Natijalar: Tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim berishda uzluksiz ma'naviy tarbiyaning ahamiyatini aniqlash va bu jarayonni samarali tashkil etishning metodologik asoslarini ishlab chiqishdan iborat edi. Olingan natijalar quyidagi asosiy yo'nalishlarda taqdim etiladi:

1. Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning o'quvchilarning rivojlanishiga ta'siri. Tadqiqot davomida o'quvchilarga ma'naviy tarbiya berishning ta'siri o'rganildi. O'quvchilarning 75% dan ortig'i, ma'naviy-axloqiy tarbiya metodlari orqali o'zlarining axloqiy qadriyatlarini oshirishni, jamiyatga bo'lgan mas'uliyatini sezganliklarini bildirgan. Ushbu natija, ma'naviy tarbiyaning boshlang'ich ta'limdagi muhimligini va uning o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta'sirini ko'rsatadi.

2. O'qituvchilarning metodologik yondoshuvlari. 2024-yilda o'tkazilgan so'rovnomada O'zbekistonning 600 dan ortiq boshlang'ich sinf o'qituvchilarining 82% i o'quvchilarga ma'naviy tarbiya berish uchun yangi metodlarni qo'llash zarurligini ta'kidlashgan. Bu o'qituvchilarning metodik yondoshuvlarining samaradorligini oshirishga bo'lgan ehtiyojni ko'rsatadi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning 40% dan ortig'i, tarbiyaviy darslar va interaktiv

metodlardan foydalanish orqali o‘quvchilarning ma’naviy fazilatlarini rivojlantirishda sezilarli muvaffaqiyatlarga erishgan.

3. Oila va maktab o‘rtasidagi hamkorlikning ahamiyati. Tadqiqotda ota-onalar va o‘qituvchilar o‘rtasidagi hamkorlikning ma’naviy tarbiya jarayoniga ta’siri ham o‘rganildi. Ma’lumotlarga ko‘ra, ota-onalar va o‘qituvchilar o‘rtasidagi samarali muloqot o‘quvchilarning 65% ga yaqinida ma’naviy qadriyatlarni yaxshilashga yordam bergan. Bunda, ota-onalarning tarbiyaviy jarayonlarga faol ishtiroki, o‘quvchilarning ma’naviy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

4. Pedagogik texnologiyalarning roli. Tadqiqot davomida interaktiv va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ma’naviy tarbiyani shakllantirishdagi o‘rni aniqlangan. O‘quvchilarning 70% dan ortig‘i, rolli o‘yinlar va simulyatsiyalar kabi amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘zlarining axloqiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini yaxshilashgan. Bu shuni ko‘rsatadiki, interaktiv metodlar va innovatsion texnologiyalar boshlang‘ich ta’limda ma’naviy tarbiyaning samaradorligini oshiradi.

Muhokama: Tadqiqot natijalariga asoslanib, boshlang‘ich ta’limda uzluksiz ma’naviy tarbiyaning ahamiyati katta ekanligi aniqlandi. Ma’naviy tarbiya nafaqat o‘quvchilarning axloqiy qadriyatlarini shakllantiradi, balki ularning ijtimoiy mas’uliyatini, jamiyatga bo‘lgan munosabatini va shaxsiy rivojlanishini ta’minlaydi. Olingan natijalar, ma’naviy tarbiyaning boshlang‘ich ta’limda doimiy ravishda qo‘llanilishi zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchilarning metodologik yondoshuvlarining zamonaviylashtirilishi ma’naviy tarbiyaning samaradorligini oshiradi. So‘rovnomalarga ko‘ra, o‘qituvchilarning 82% i yangi pedagogik metodlar va texnologiyalarni qo‘llashni talab qilmoqda. Bu shuni anglatadiki, boshlang‘ich ta’limda o‘qituvchilarni yangi metodologiyalarga tayyorlash va malakalarini oshirish zarur. Ayniqsa, interaktiv metodlar va texnologiyalarning samaradorligini e’tiborga olgan holda, o‘qituvchilarga amaliy mashg‘ulotlar va simulyatsiyalarni kengroq qo‘llash tavsiya etiladi.

Oila va maktab o‘rtasidagi hamkorlikning ta’siri ham katta ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ota-onalar bilan yaqindan ishlash, ularni tarbiyaviy jarayonlarga jalb qilish o‘quvchilarning axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ota-onalar va o‘qituvchilar o‘rtasida muloqotning davomiyligi, ma’naviy tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Bu holat, oila tarbiyasining muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi. Bundan tashqari, boshlang‘ich ta’limda ma’naviy tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun pedagogik texnologiyalarning qo‘llanilishi zarurligi ta’kidlanadi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, o‘quvchilarning 70% dan ortig‘i interaktiv metodlar orqali axloqiy qarorlar qabul qilishda yaxshilanishni sezgan. Shu bois, ta’lim tizimida innovatsion yondoshuvlarni keng joriy etish, o‘quvchilarning ma’naviy rivojlanishini ta’minlashga yordam beradi.

Bashoratlar shuni ko‘rsatadiki, kelgusida boshlang‘ich ta’limda ma’naviy tarbiyaning o‘rni yanada kuchayadi. O‘quvchilarga ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning zamonaviy metodlarini qo‘llash orqali ularning ijtimoiy faolligi va mas’uliyatli munosabatlarini

shakllantirish mumkin. O‘qituvchilarning malakasini oshirish, ota-onalar bilan hamkorlikni mustahkamlash va pedagogik texnologiyalarni joriy etish orqali ta’lim tizimida katta o‘zgarishlarga erishish mumkin. Kelajakda, ushbu yondoshuvlar ta’lim sifatini oshirish va jamiyatda ijtimoiy-axloqiy o‘zgarishlarga olib kelishga xizmat qiladi.

XULOSA

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ta’lim berishda uzluksiz ma’naviy tarbiyaning ahamiyati so‘nggi yillarda jiddiy ravishda o‘rganilmoqda va jahon ta’lim tizimlarida muhim o‘rin tutmoqda. O‘quvchilarga nafaqat bilim, balki axloqiy va ma’naviy qadriyatlar berish, ularning shaxsiy rivojlanishi va jamiyatga foydali bo‘lishi uchun zaruriydir. Tadqiqot davomida olingan natijalar, ma’naviy tarbiya jarayonining boshlang‘ich ta’limda samarali amalga oshirilishi o‘quvchilarning ijtimoiy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynashini tasdiqladi.

Ma’naviy-axloqiy tarbiya metodlarini qo‘llashda o‘qituvchilarning individual yondoshuvi, o‘quvchilarning axloqiy qadriyatlarni o‘zlashtirishdagi samaradorligi sezilarli darajada oshdi. So‘rovnomalar va eksperimentlar natijasida, o‘quvchilarning 75% dan ortig‘i, tarbiya metodlari orqali o‘zlarining axloqiy mas’uliyatini, jamiyatga bo‘lgan munosabatini sezganligini ta’kidladilar. Shu bilan birga, o‘qituvchilarning metodologik yondoshuvlarini zamonaviylashtirish va pedagogik texnologiyalarni kengroq qo‘llashning zarurligi aniqlandi. Tadqiqotda shuningdek, ota-onalar va o‘qituvchilar o‘rtasidagi hamkorlikning ahamiyati ham ko‘rsatilgan, bu ma’naviy tarbiyaning samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lishi mumkin.

Kelgusida, ta’limda ma’naviy tarbiyaning o‘rni yanada kuchayishi, yangi pedagogik metodlar va texnologiyalarning joriy etilishi, shuningdek, o‘qituvchilarni malakali tayyorlash orqali, o‘quvchilarning ma’naviy va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu asosda, boshlang‘ich ta’limda ma’naviy tarbiyaning tizimli va uzluksiz amalga oshirilishi, jamiyatda ijobiy axloqiy o‘zgarishlarga olib keladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim Vazirligi. (2021). Boshlang‘ich ta’limda ma’naviy-axloqiy tarbiya. Tashkent: Ta’lim nashriyoti.
2. UNESCO. (2020). Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education: All means all. Paris: UNESCO Publishing.
3. Character Education Partnership. (2019). The Role of Character Education in Schools. Washington, D.C.: CEP.
4. Sharipov, A. (2022). Boshlang‘ich ta’limda ma’naviy-axloqiy tarbiya metodologiyasi. Tashkent: Tashkent State University Press.
5. Xalilov, A. (2023). Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning ma’naviy tarbiyada qo‘llanilishi. Journal of Modern Education, 3(4), 112-118.
6. European Commission. (2019). European Education Area: The role of education and training in fostering European values. Brussels: European Union.
7. Finn, J., & Thompson, L. (2021). Character and Citizenship Education in Primary Schools. Oxford: Oxford University Press.